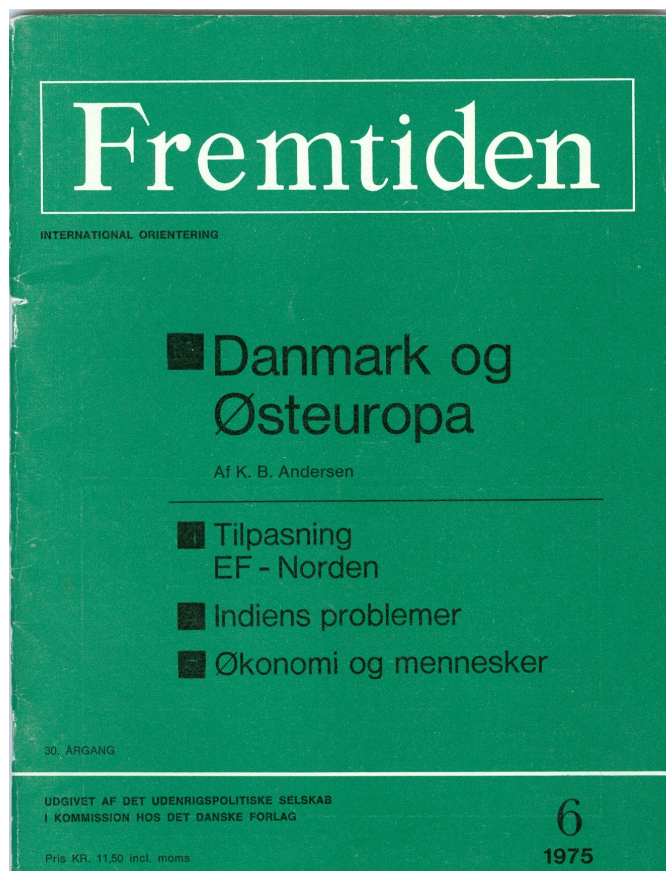

Keynes og Myrdal om økonomi og menneske

Utraditionel sammenstilling af de to økonomer og
deres syn på udviklingen og verdens fremtid

Af Per-Olof Johansson

[27. november 2008: Da nu artiklen blev trykt i tidsskriftet "Fremtiden" nr. 6, 1975, s.31-41 er det som historisk dokument, jeg sætter den på Internet. Jeg har overhovedet ikke holdt mig ajour med økonomi fra nogen faglig vinkel, og kan derfor ikke i dag bedømme artiklen på det grundlag. Og med en sådan påstand om bedreviden er den vel heller ikke skrevet. Jeg har læst den, som den lægmand jeg er, og fundet at der er overvejelser i den, som må tale til den krise, vi p.t. befinder os i, uden vi ved, hvor det bærer hen.]

Udgiver:
DET UDENRIGSPOLITISKE
SELSKAB
Ekspedition og redaktion:
Vandkunsten 8, 1467 Kbh. K
Tlf. 14 88 86.
Abonnement kan også tegnes
gennem alle boghandlere.
6 numre om året.
Pris: Løssalg: kr. 11,50 pr. stk.
65,00 kr. pr. år incl. moms.
I kommission hos
DET DANSKE FORLAG

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Sten Gudme.
Redaktion: Mogens Espersen (ansv.) og Poul Møller.
Annoncer: Harlang & Toksvig, Bladforlag. Tlf. 13 86 66.
Det udenrigspolitiske Selskabs formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet som sådan kan ikke tage stilling til noget politisk problem. De i FREMTIDEN offentliggjorte artikler fremtræder som bidrag til orientering om kendsgerninger og synspunkter, og Det udenrigspolitiske Selskab hæfter ikke for de fremsatte meninger.

BESTYRELSE:

Arne Christiansen, MF, formand – John Danstrup, redaktør, mag. art. – Per Pederspiel, landsretssagfører – Jørgen Peder Hansen, folketingsmand – K. Storm Hansen, konsulent – Henrik Henriques, vekselerer – Erik Hoffmeyer, nationalbankdirektør, dr. polit. – Niels Jørgen Haagerup, redaktør – Peter Ilsøe, kontorchef – Carl Iversen, professor, dr. polit. – Ole Bjørn Kraft, fhv. udenrigsminister – Hermod Lannung, landsretssagfører – Ole Lippmann, direktør – Henning Maegaard Nielsen, bankdirektør – Bjarne Nørretranders, professor, dr. phil. – Mogens Pagh, direktør – Niels Helveg Petersen, sekr. cand. jur. – Erik Rahbek, bankdirektør – Peter P. Rohde, forfatter, cand. mag. – Erik Seidenfaden, direktør – Kamma Struwe, konsulent, mag. art. – I. C. Thygesen, direktør – Svend Bache Vognbjerg, sekretær, LO – Johan Wilhjelm, landsretssagfører, selskabets direktør.

INDHOLD
Nr. 6 – 30. årgang

Opinion	parlamentarische Ent-
Mogens Espersen	scheidungsprozess der
Dimensioner	Grossen Koalition
2	1966-69
K. B. Andersen:	41
Danmark – Østeuropa –	Kun ét svar, Alec Nove,
positivt, ikke negativt ...	42
4	Stalinism and After.....
Carsten Lehmann Sørensen:	42
Norden og EF – en	Skiftende ansigt,
tilpasning	Otto Ulc, Politics in
9	Czechoslovakia
Claus Seiden:	43
Indien knuget af vældige	En af efterkrigstidens
problemer	sukces-historier, Roger
26	Morgan, Washington
Per-Olof Johansson:	und Bonn
Keynes og Myrdal om	44
økonomi og menneske ..	Ensidigt, Stuart Holland,
31	The Socialist Challenge..
Ny udenrigspolitisk	45
litteratur:	Kennedys ven, Benjamin
Den store koalition,	C. Bradlee,
Herbert Knorr: Der	Conversations with
	Kennedy
	48

I dette nummer

Danmarks politik over for Østeuropa er positiv, fastslår udenrigsminister K. B. Andersen, men den er ikke naiv, sådan som man fra nogle sider fremstiller den. Danmark er meget agtpågivende over for en konkret opfølgning af Helsingfors-konferencens aftale.

På K. B. Andersens felt beklager Mogens Espersen i OPINION, at den danske udenrigsminister så gerne rejser til fjerne mål eller til de østeuropæiske lande, medens de meget nære og konkrete opgaver i Vesteuropa nok nu og da kunne trænge til mere fordybelse udover de officielle, altid forhastede EF-ministermøder.

Adjunkt Carsten Lehmann Sørensen, Aarhus Universitet, gør indgående rede for de første års erfaringer fra dansk medlemskab af EF sammenholdt med det nordiske samarbejde og finder, at der har fundet en vis praktisk tilpasning sted, og at Danmarks rolle og opgaver på de to fronter oftest supplerer hinanden.

Redaktør Claus Seiden, Danmarks Radio, skriver om Indiens vældige problemer, og den svenske forfatter Per-Olof Johansson stiller de to store økonomer Keynes og Gunnar Myrdal op over for hinanden og sammenholder deres teorier og indstilling til de menneskelige problemer.

Af udenrigspolitisk litteratur anmeldes bl.a. en bog om Den store Koalition i Tyskland, et værk om stalinisme og tiden efter Stalin samt en amerikansk redegørelse for forholdet USA-Tyskland, der kaldes en af efterkrigstidens succes-historier.

Redaktionen.

DANSK :-)

Keynes og Myrdal om økonomi og menneske

Utraditionel sammenstilling af de to økonomer og
deres syn på udviklingen og verdens fremtid

Af Per-Olof Johansson

Der er kun scene: her er den et forsøg på at se sammenhængen mellem privat-økonomi, national-økonomi og verdens-økonomi, belyst ved økonomerne Keynes fra England og Myrdal fra Sverige. Og drage en konklusion af deres påvisning af, at forbruget både er en nødvendighed og en dyd.

Det komiske er forløsningen af vor lille skræk. Tragedien er opfyldelsen af vor største skræk. Fattigdom er verdens og hver mands skræk.

Men hvad er fattigdom? Det er mangel på penge! vil nogen sige. Man kunne også sige, at det er mangel på forbrugsmuligheder. Forbruget i de vestlige lande antager måske nok i dag ofte groteske former, men lige som det er uklogt at æde sig ihjel, bør man ikke helt holde op med at spise. Af hensyn til både den enkeltes og menneskeslægtens fortsatte eksistens, er forbruget på engang en nødvendighed og en dyd.

Trods det, at vi alle både af nødvendighed og af dyd spiller med i dette samfundsmæssige drama, er de personer der har skrevet vore roller ret ukendte. I hvert fald langt mindre kendte, end de som har gjort en indsats på andre videnskabsbaner. F. eks. er Niels Bohrs mangel på almen forståelighed ikke en hindring for det almene kendskab til hans liv og hans betydning.

Den franske matematiker og filosof Pascal siger, at i det ene land privilegerer man de adelige, i det andet land den jævne borger: ”i det ene den ældste søn, i det andet den yngste. Hvorfor er det sådan? Fordi menneskene har fundet på at indrette det sådan.” Og det moderne forbrugersamfund er skønt et resultat af almene politiske målsætninger, en konsekvens af, at disse målsætninger lod sig forene med et praktisk redskab i samfundsindretningen. Den afdøde økonom vi således står i gæld til hedder John Maynard Keynes, der blev født i 1883. For her kan vi ikke mere følge Pascal, som fortsætter: ”men nu da samfundet er en realitet er den gældende ordening den rigtige, thi det er ikke rigtigt at gøre oprør mod denne.” Og vi nægter at følge grækeren Epiktet sådan som Pascal refererer ham, vor rolle er os ikke tildelt af Gud. Ej heller kan vi acceptere den helt tredje form for fatalisme, som kommer til udtryk hos franskmænden Montaigne, at ”Velstand og fattigdom er således afhængig af hver enkelts mening.” En vis omsorg er nødvendig og behøver ingen definition eller undskyldning. Og en engang antaget metode behøver

ikke være den endelige, forandringer kan nødvendiggøre at man må gennemløbe alle grader af oprør.

Forbrugersamfundet var ikke Keynes' mål, blot en naturlig følge af hans indsats. Den kendsgerning, at de vestlige lande har haft fuld beskæftigelse i det meste af efter-krigstiden, er et tegn på den udbredelse hans tanker fik. De vestlige lande praktiserer løbende Keynesianismen: de anslår de sandsynlige ændringer i økonomiens produktions-kapacitet, de sandsynlige ændringer i efterspørgslen og tager om nødvendigt skridt til at bringe disse størrelser i overensstemmelse med hinanden.

Økonomi og politik

Sin første verdensberømmelse opnåede han i 1919 med bogen 'The economic Consequences of the Peace'. Han hævdede heri, at Versailles Traktaten var et misfoster, affattet uden hensyn til verdens økonomiske kendsgerninger og forhold. Da han i en periode selv havde deltaget som rådgiver i den engelske delegation, kunne han desuden levere afslørende portrætter af de ledende deltagere. Han blev straks både af saglige og mere bedsteborgerlige grunde en omstridt person. Han vendte ikke op og ned på alt hidtil vedtaget for at gå mod strømmen. Dertil var han for meget af en engelsk gentleman. Men han forstod at adskille respekten for de store personligheder fra sin mangel på respekt for deres fejlagtige handlinger. Når kendsgerningerne talte for, at det almindelige syn på forholdet var forkert, var han ikke bange for at drage den rigtige konklusion!

Af uddannelse var han både klassiker og matematiker. I kraft af sin selvskabte formue og dens forudsætning: næse for en god forretning, kunne han opbygge sig et værdifuldt bibliotek. Når han erhvervede sig en omfattende samling af Newton's egenhændigt skrevne papirer, forblev de ikke låst nede. Han læste dem, hvilken ulejlighed næppe nogen før havde gjort sig, drog sine konklusioner, og skænkede derefter papirerne til det Cambridge, hvor de var blevet skrevet. Konklusionen nedskrev han som en tale til den højtidelige lejlighed, hvor 300-året for Newtons fødsel skulle fejres. Blandt andre hovedtalere bemærkes bl. a. Niels Bohr fra Danmark. Den Newton, der var mekanikkens fader, får derefter på gode grunde følgende skudsmål: "Newton var ikke den første repræsentant for fornuftens tidsalder. Han var den sidste mager, den sidste store ånd, som betragtede den synlige og intellektuelle verden med samme øjne som de der lagde grunden til vor kulturarv for ikke mindre end 10.000 år siden." Dette er altså den Newton, som i Principia på forhånd afskar al diskussion om kræfternes guddommelige oprindelse, ved som beskrivelsens udgangspunkt at vælge matematikken. Man glemmer imidlertid ofte den mistelten som her ikke er taget i ed, for som Pascal siger, "matematikken forudsætter altså at man ved, hvad man skal forstå ved sådanne ord som: bevægelse, tal, rum, og uden at opholde sig ved unødigt at definere dem trænger den ind til deres væsen og afdækker deres forunderlige egenskaber." Det er en opfattelse som rækker langt tilbage i tiden. På grundlag af sine studier, mistænker Keynes Newton

for at have udformet sit værk. ikke ad den vej, som kendsgerningerne stod ham klart, men som det forekom mest formålstjenligt. Og skønt matematiker, var heller ikke Keynes af den opfattelse, at verden var matematik. Han skreven berømmet matematisk afhandling om sandsynlighed, og gjorde heri også overgangen fra matematik til det praktiske liv til genstand for analyse. Herved får han også i videre forstand sagt noget om sit livssyn: "En praktisk afhængighed af sandsynligheden kan kun begrundes med vor egen forhåndsindstilling, at vi i vore handlinger bør tage hensyn til den. Det er af denne årsag, at sandsynligheden for os er "livets rettesnor". Jo længere ude i fremtiden, vi forsøger at se, jo større bliver manglen på sandsynlighed. Den økonomiske teori som Keynes fremsatte, blev folgelig ikke en, som han anså for at gælde i det lange løb. For som han sagde: "i det lange løb er vi alle døde."

Begrundet ulighed

Man kan mistænke ham for at have haft ganske præcise forestillinger om, hvorledes det var muligt for en samfundsorden at fungere ideelt. Men at han valgte den mest formålstjenlige fremstilling. "Denne bog er hovedsageligt henvendt til mine kolleger" begyndte han. Den var et opgør med hidtil fremsatte økonomiske teorier uden derfor at gå over til en sprogbrug, som ville have forhindret den i at blive taget alvorligt. Han havde gjort sig sine iagttagelser over urimelighederne i samfundsøkonomien. Han havde bemærket manglen hos de tidligere teoretikere, dem han døbte "klassikerne", var de end hans samtidige. Og han fremsatte derefter en teori som forklarede på hvilket punkt klassikerne tog fejl. Klassikernes achilles-hæl var arbejdsløsheden, og ikke uden forbindelse med fordelingen af goderne. Keynes troede på en vis psykologisk begrundelse for den eksisterende ulighed - men han kunne ikke acceptere dens størrelsesorden. Klassikerne forudsatte, at markedet - det økonomiske kredsløb - var selvregulerende. En længere varende uligevægt såsom arbejdsløshed kunne ikke forekomme. Men arbejdsløsheden i 30'ernes England var i gennemsnit for hele perioden 16 pct.! Følgelig måtte klassikerne: forudsætning være falsk.

Keynes fandt forklaringen i knapheden på kapital til investering, specielt den kapital-andel som anvendes til aflønning af arbejdskraften. Men mens der f. eks. er indlysende grunde for knapheden på jord er knapheden på kapital "kunstig" idet det ligger i samfundets magt at bringe der ud af verden. Denne indgriben fra samfundets side var hidtil anset for suspekt Hvad Keynes påviste var, at den var nødvendig. Kun ved at samfundet havde kontrol over investeringerne, ved rentekontrol, budgetkontrol, og ved evt. at igangsætte offentlige arbejder, kunne arbejdsløsheden bringes ned.

Han angreb her grundfæstede puritanske stemninger, som foretrak at "spare" frem for "forbruge", hvilket i givne situationer kan være relevant nok i privatøkonomien. Samfundsmæssigt er imidlertid det stedsevarende kredsløb vigtigere for alle. Også den private husholdnings forbrug er nødvendigt for at opretholde kredsløbet.

Teorien blev fremsat under en tid med arbejdsløshed, men tog også i nogen grad højde for en situation med fuld beskæftigelse. Når man imidlertid står overfor en ny periode med arbejdsløshed, mener man at måtte forkaste hans teori, beror dette mindre på teorien end på læsningen af den. Bogen hed "Den samlede teori for beskæftigelse, rente og penge", nu blot kaldet "General Theory". Den udkom i 1936 og havde ejendommeligt nok betydning før sin udsendelse i kraft af Keynes' job som universitetslærer og publicist. Man tilskriver ham således en indirekte virkning på Roosevelts "New Deal" politik.

Keynes var spiller

I den hjemlige politik havde hans indflydelse ikke været stor. Hans bog om Versailles-traktaten havde været et afgørende brud med administrationen. Han havde siden skrevet adskilligt, både bøger og artikler, der gav ham et vist ry videnskabeligt og i den almindelige debat, men det var kun hvad man kunne forvente af ham. Han tog ingen doktorgrad, han var ikke regeringens rådgiver. Han levede følelsesmæssigt, intellektuelt, økonomisk den uafhængige overklassens liv. Med en udtalt foragt for samme overklassens værdier, i tæt samliv med en kreds af ligesindede. Dyrkende hinanden - ganske bogstaveligt, kunsten og videnskaberne, og ikke at forglemme, økonomisk spekulation. Keynes var af tilbøjelighed spiller, og skabte sig en formue på spekulation. Måske gik det så godt, fordi generalprøven gik så dårligt. Hans første spekulation bragte ham på randen af fallit, og det netop som han var blevet berømt for sit angreb på de allierede leders hovedløse handlinger!

Han havde indtaget en stilling i finansministeriet under 1. verdenskrig, og det var den som var forudsætningen for hans deltagelse i fredskonferencen. Skønt han ikke havde indtaget nogen ledende post, regnedes hans indsats for krigens heldige førelse dog for betydelig. På baggrund af de mange år uden for administrationen, regnedes den senere måske for betydeligere end den var. Hans "General Theory" gjorde det imidlertid straks klart, at han var Englands førende økonom. Og eftersom han straks da krigen brød ud, uddybede sin teori således at den blev anvendt på en krigstidsøkonomi, sad han snart trods alt gammelt nag som regeringens rådgiver. Åbenbart ikke med noget bestemt sagsområde, blandede sig i alt. Fra den indre økonomi gik hans interesse snart over på de internationale forhold, især forholdet til USA. I sine venners øjne blev han næsten latterligt respektabel. Og i 1942 overgav det officielle England sig, og gjorde ham til Lord Keynes af Tilton.

Mellemkrigstidens misere skyldtes iflg. Keynes det uhensigtsmæssige syn på de økonomiske forhold. Man fastholdt ordninger, som der fra en fornuftsmæssig betragtning ikke længere var dækning for. Således tilsluttede han sig dem, der efter krigen gik mod genindførelsen af guldmonetfoden. Han sagde allerede i 1923, at guld nu kun havde en kunstig værdi, som fuldstændig afhang af nationalbankens politik. Men guldmonetfoden genindførtes, hvilket bærer sin del af skylden for 30'ernes

store krise. Han så det nu som sin opgave at medvirke til at forhindre en lignende krise i at opstå efter 2. verdenskrigs ophør.

Verdensvaluta

Den 2. verdenskrigs sejrherre var jo uden sammenligning USA. Keynes foreslog skabelsen af en verdensvaluta kaldet »Bancor" i forbindelse med oprettelse af en verdensomfattende clearing union, en "Verdens-Bank". Dette var i fuld overensstemmelse med Keynes' teorier, men passede også som hånd i handske med de engelske interesser. Amerikanerne kunne bruge dele af programmet, men vendte om på det, så det passede til deres egne øjeblikkelige forhold. Guld forblev systemets basis med dollars (og pund), som reservevalutaer. Keynes ønskede en central institution af ren teknisk og ikke-politisk karakter til at hjælpe og støtte andre internationale institutioner beskæftiget med planlægning og regulering af verdens økonomiske liv. Det indtil 1971 fungerende internationale valutasystem byggede på aftaler truffet på konferencen i Bretton Woods i 1944. Ved denne konference var Keynes leder af den engelske delegation, og en ledende kraft iøvrigt, intellektuelt set, men resultatet var i højere grad præget af USA's magt end af Keynes' ideer. Keynes blev hyldet med lange og gentagne ovationer. Han havde gjort indtryk og haft betydning. Men uafhængige kan Den internationale Valutafond (IMF) og Verdensbanken vist ikke kaldes. Thomas Balogh, en kendt Oxford-økonom, har i 1966 sagt, at "IMF fuldfører koloniadministrationens rolle: at håndhæve spillets kapitalistiske regler". Denne udvikling ligger efter Keynes, som døde i 1946.

Først da Nixon den 15. august 1971 ophævede dollarens indløselighed med guld, var aftalen fra Bretton Woods endeligt opsagt. Ingen stabil nyordning er hidtil opnået, men basis synes at blive en international likviditet som ligner den omtalte "Bancor". Den hedder SDR og fandtes også før 1971 som en slags hjælpevaluta. Systemet skal bygges på aftaler staterne imellem. Da man ikke som i 1946 har en verdenskrigs rædsler at træffe beslutning på baggrund af, er det et svagt. håb man kan knytte til en evt. ordnings konsekvens og dermed stabilitet. Praktiske konflikter mellem de underudviklede landes relative råvare-rigdom og industristaternes råvare-behov, i stil med "olie-krisen", kan muligvis vække de tungnemme magthavere.

Et fungerende internationalt betalingssystem er en betingelse for, at den gensidige handel kan finde sted. I værste fald kan standsningen af det internationale vare-bytte betyde døden for millioner af mennesker. Men denne trussel om udryddelse hænger de samme millioner over hovedet fra en anden kant. U-landenes kombination af fattigdom og arbejdsløshed findes der ingen svar på i Keynes' General Theory. Forøget efterspørgsel i disse lande efter varer ville kun forværre situationen, når det som mangler er produktionsfaktorer.

Kendsgerningen er, at 800 millioner mennesker lever på sultegrænsen, Siger og skriver otte hundrede millioner! Små uregelmæssigheder kan føre dem over på den forkerte side. Skønt verdens samlede hvede-produktion i høståret 73-74 regnedes at blive 3,8 pct. højere end året før,

hævdes en katastrofe at være nær. Intet land har nemlig nået et sådant udviklingstrin, at kornforbruget pr. individ ikke forøges. Man regner med at forbruget årligt stiger med 2,5 pct. *) Det er en snæver margin, når man tager fordelingsproblemerne i betragtning. Lad så være, at der filosofisk kan være mange meninger om, hvad velstand og fattigdom er. At slå sig til ro med en sådan filosofi, ville ikke svare til, hvad de fleste af os føler. Snarere ville det være en metode, hvormed vi kunne undertrykke vore følelser.

Forbrugersamfundet

I kraft af nedbrydningen af "sparsommeligheds-ideologien" fik vi forbrugersamfundet. Som igen har været forudsætningen for udviklingen af de vestlige velfærdsstater, den rige verden. Men hvad Keynes angår, så handlede hans første bog ganske vist om Indiens møntvæsen og finanser, men det var i 1912 og han synes ikke senere at have taget i betragtning, hvor stor en del af menneskeheden der boede i en ikke-industrialiseret verden. Hans udgangspunkt var den engelske nations velfærd. Den svenske økonom Gunnar Myrdal siger, at sådan forholdt det sig også med de klassiske engelske økonomer. Det ville for dem - og for Keynes vil jeg tilføje for egen regning - have været det logisk rigtige at gå ud fra menneskehedens velfærd som det højeste princip som vejledning for analysen. Allerede kort efter udgivelsen *The General Theory* kunne man mene at Keynes' kætteri var begrænset. Da Keynes holdt et foredrag i Stockholm med titlen: "Nationaløkonomisk kætteri", fortæller Gunnar Myrdal, rejste det ene unge menneske sig op efter det andet, og angreb Keynes for at være alt for præget af den klassiske teori på dette eller hint område. Først til Keynes' åbenlyse fryd, siden til hans irritation.

Når Myrdal her kommer ind fra kulissen, er det naturligvis ikke tilfældigt. Han har skrevet et værk om verdensfattigdommen, der som Keynes' værk om sin tids arbejdsløshed, iflg. rygtet i betydning kun kan sammenlignes klassikeren Adam Smith's "*Wealth of Nations*". Det var Smith som sagde, at hvad der var klogt at gøre for en privat familie, næppe kunne være tåbeligt for et stort kongerige. Det var netop et udsagn, hvis sandhed Keynes bestred. Myrdal flytter vægten over på den anden fod, og siger noget i denne retning: Hvad der er tåbeligt at gøre mod et menneske, bliver ikke klogt fordi det gøres af verdens mægtigste stater.

Den teoretiske omtale der bliver Myrdal til del, tager udgangspunkt i et arbejde fra 1930 "*Vetenskap om politik i national økonomien*". Han hævder, at den nationaløkonomiske videnskab ikke er værdi-fri og ikke kan være det. Han er hverken den første eller den eneste indenfor samfundsvidenskaberne som indtager dette standpunkt. Det usædvanlige er, at det hævdes af en økonom og den vægt og betydning han selv tillægger det. Det er ikke et overordnet standpunkt, men videnskabsmanden må i det konkrete tilfælde gøre sig selv og alle andre klart, hvilke (moraliske) værdier han hylder. "Det som adskiller værdipræmisserne fra formodninger og teorier om virkeligheden er, at de ikke kan bevises eller modbevises." Lige som matematikkens aksiomer har sin forudsætning i en opfat-

telse af tid og rum, der ikke defineres. Hvad man kan gøre er at gøre opmærksom på opfattelsens eksistens. Samfundsvidenskaberne har som forudsætning en opfattelse af hvad mennesket er. Denne opfattelse må ikke skjules.

Gunnar Myrdal har nu ikke af den grund gjort sine skrifter til noget Oxfordmøde. Det vides faktisk ikke - endnu må man måske sige - hvor stor hans spillelidenskab er, hvor intim hans omgang med vennerne har været osv. Han har sågar nægtet at udtale sig, idet han i 1973 har udsendt en række økonomiske afhandlinger under titlen "Istället för memoarer". I festskriftet "I fredens tjänst" findes dog nogle oplysninger af privat karakter. Det kan nævnes at han er født i 1898 og at hans far var godsejer og hed Pettersson. Et sted opgives hans fritidsinteresser at være læsning og rejser. Han er jur. dr. på en afhandling om pristeori og er indehaver af ca. 30 æresdoktortitler. Han har i to perioder været medlem af den svenske rigsdag og var socialdemokratisk handelsminister 1945-47. Hans videnskabelige arbejde har været omfattende og er verdensberømt, det har krævet megen læsning og mange rejser.

Keynes har ikke været noget pænt ord i det kapitalistiske USA. Det har lugtet langt væk af statsindgreb og socialisme. Men det har også knapt nok været kendt af almenheden. Når en amerikansk økonom i et populært værk om Keynes (1966) skal anskueliggøre betydningen af "The General Theory", sammenligner han den med Freuds "Drømmetydning" - - og Gunnar Myrdal "An American Dilemma", et to-bindt værk fra 1944 om det amerikanske negerproblem. For os som bedre kender "Drømmetydning", siger dette ikke så lidt - - om Gunnar Myrdal, hans ry og hans forhold til det vedtagne.

Iflg. Myrdals eget referat, handlede dette værk om USA's indre problemer med retfærdighed, frihed og lighed. Han har dermed også nævnt sine værdipræmisser. Oplysningstiden politiske optimisme havde i hans ungdom gjort et dybt indtryk på ham. Og det var jo den tids filosofi som begrundede den amerikanske revolution. Han forudså i "An American Dilemma", at USA på et tidspunkt ville blive et led i den "endeløse række af hovedrollen på verdensscenen". Men finansiell og militær magt kunne ikke erstatte den moralske magt, den moralske magt som lå i at tjene den gode vilje hos alle hæderlige folk i verden. Dette tema er siden gået igen hos ham i bog efter bog: indforstået at appellere til det amerikanske folk.

Efter perioden som handelsminister, blev han generalsekretær i FN's økonomiske Europa kommission ECE, hvilket han forblev til 1957.

Mere planlægning

I Sverige havde Myrdal været fortaler for en radikalere social og økonomisk politik hvilende på bevidst planlægning. Familieplanlægning for eksempel. "Ægteparret Myrdal" ansås af mange for en fare for moral og kultur. Hun, Alva Myrdal, karakteriserer deres samarbejde sådan: "Ja, Gunnar havde jo sit intelligens-aristokratiske udgangspunkt, mens jeg havde en socialdemokratisk idearv levende i min familie med direkte forankring i de socialdemokratiske organisationer, og i særdeleshed i

brugsforeningsbevægelsen. Min politiske grundindstilling var derfor lidt mere jordnær, mere anlagt på det praktisk gennemførlige ... ”.

ECE's formål var at være et forum for planlægningen af handelsforbindelserne i Europa som helhed. Den kolde krig kom i vejen, men ECE blev et koordinerende led på andre områder end den direkte handel. Således beskæftigede man sig også med rådgivning indenfor området økonomisk udvikling i andre verdensdele, og hermed havde Gunnar Myrdal fundet sit absolutte grundtema. Han gjorde flere rejser i Asien og fik et første-håndskendskab til forholdene.

I bogen "Beyond the Welfare State" (oprindeligt fra 1958) drager han sin konklusion. Han gør op med velfærdsstaternes nationalisme og deres trang til i teorien at afvise planlægning skønt de nødvendigvis i praksis havde det modsatte standpunkt. Det må her fremhæves, at han med velfærdsstater mente alle de rige vestlige lande inklusive USA og at det var i 1958. Han fastslog - (idet han benægter at dette er en værdinorm, men en konsekvens af en analyse på grundlag af kendsgerninger!) - at der ikke er noget alternativ til en yderligere udvidet økonomisk international integration. Denne må nødvendigvis tage karakter af en velfærdsverden. Den vil ikke blive til kræfternes frie spil, den må organiseres frem, forhandles frem staterne imellem. Senere har Myrdal uddybet dette synspunkt, og han er her i samme position overfor den gængse økonomiske lærebygning, som Keynes. Faktum er, at den internationale handel har uddybet kløften mellem landene. siger han, i stedet for, som teorien påstod, at udjævne den.

I årene 1957-60 på det nærmeste levede han i Asien, og udkastede planen til sit værk "Asiatisk Drama". Det blev af et omfang hinsides alle planer, skabt ved hjælp af mange medarbejdere og udkom først i 1968. At denne bog om Sydasiens økonomi og samfundsforhold har navn af drama, teater, er ikke en tilfældig grille. Det er udtryk for en ide som straks forelå, da Myrdal stod overfor sit emne. Han siger selv, at bag ved alle de forvirrende og kaotiske ting, så han trods alt tydeligt de klassiske elementer i et drama. Klare konflikter og en handling der er på vej mod et højdepunkt. Men han tilføjer, at hvor personerne i det skrevne drama allerede i første akt bærer på sin skæbne, antager vi, at der i det virkelige liv findes en fri vilje. Og dramaet behøver ikke ende i en tragedie.

Både tragedien og komedien har udviklet sig af et dionysisk ritual, komedien af et frugtbarhedsritual som havde til formål at afværge misvækst. Den græske komediedigter Aristofanes har skrevet en komedie "Plutos", hvor rigdommens gud Plutos, som er blind, bliver seende. I stedet for som før at give sine rigdomme fra sig - i blinde - til de forkerte, fordeles de nu ligeligt.

Myrdals undertitel er tilsyneladende beskeden. Kun tilsyneladende, fordi den kopierer titlen på Adam Smiths "Enquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations" fra 1776, på dansk i 1779-80 "Undersøgelse om National- og Velstands Natur og Aarsag". Han kalder bogen "En undersøgelse af nationernes fattigdom" og i tre bind på ialt 2500 sider gennemgår han regionens historie og politik, teorier og ideologier, økonomiske struktur, sociale lagdeling, landbrug og industri, befolknings-

udvikling, sundhed og sygdom, uddannelsessektor osv., for at man kan anskue disse ting i deres sammenhæng.

Jordreformer

En anmelder kaldte ved bogens fremkomst Myrdal for en "Samfundsvidenskabernes Tolstoj". Asian Drama er kalejdoskopisk til det uoverkommelige uden at munde ud i en teori eller forenklet konklusion, den formidler som "Krig og Fred" en mangfoldighed af indtryk.

Dramaet består foruden af disse tre akter af endnu to. USA's kongres anser han for et yderst følsomt barometer for folkeafstemninger, således at man mener USA's fejl har rod i folket. Fjerde akt er da den også på dansk udkomne bog "Om Verdensfattigdommen", med undertitlen "grundtræk af et anti-fattigdomsprogram", som først er blevet fremlagt for et amerikansk publikum, men har naturligvis lige så stor værdi her, skønt vi ikke besidder USA's evne til aktiv handling. Det er den folkelige opinion som efter Myrdals mening fuldender dramaet. Femte akt er en leksikon-artikel over emnet til et leksikon med million-oplag.

Han redegør klart og tydeligt for nødvendigheden af radikale reformer i de underudviklede lande. Landene må selv indse dette og selv foretage de institutionelle forandringer som er nødvendige. F. eks. i form af jordreformer, som virkelig effektiviserer udnyttelsen.

Myrdal lægger altså ikke al skyld på kapitalisme. Snarere kunne man sige, at han appellerer til den rige verden fordi den besidder kapital.

Nogle har ment, at en valuta-reform kunne udformes således, at den på væsentlig måde var til fordel for u-landenes kapital-behov. Myrdal mener ikke dette. Han mener, at en valuta-reforms væsentligste betydning for disse lande vil bestå deri, at i-landene ikke længere kan undslå hjælp med henvisning til deres uro for handelsbalancen. At i-landenes hjælp er nødvendig er åbenbart, men den må gives som virkelig hjælp. Den efterkrigs-hjælp, de europæiske lande modtog i form af Marshall-hjælp, burde være givet som lån og ikke som gaver. For her var blot tale om at bringe fuldt industrialiserede nationer på fode. Valuta-mæssigt ville det idag have gjort situationen USA - Vesteuropa redeligere. Imidlertid gives hjælpen til underudviklingslandene nu i de fleste tilfælde som - investeringer! - hvilket p.g.a. låneforpligtelserne og kapitaludførslen skaber nye problemer. På dette punkt går han hårdt, meget hårdt, i rette med sine kolleger der affinder sig med denne rent statistiske "sløring" af u-landshjælpen. Dels dem der udformer disse statistikker i OECD, og dels de økonomer verden over som ikke protesterer. Intet udviklet vestligt land har ydet noget som helst virkeligt offer som hjælp til u-landene, erklærer han. Men, siger han, da USA hjalp Vesteuropa, skete det ikke ud fra nogen beregning af gevinsten. Hvilket ikke skal forstås sådan, at man var uvidende om at der kunne være en gevinst. Marshallhjælpen var et virkeligt udtryk for den jævne amerikaners offervilje overfor og solidaritet med Europa. Således må og skal hjælpen til underudviklingslandene også være en solidaritetserklæring. "Det lederskab verden nu behøver fra USA, må udspringe af klare tanker, rationelle analyser og tro på fredeligt liv og udvikling". Kun når hjælpen ydes for hjælpens egen skyld, vil fol-

kets samvittighed vågne for alvor. Noget andet er så, at han mener at det vil kunne bevises, at en vel afvejet og gennemtænkt social-reformpolitik er produktiv og i hvert fald ikke en hindring for økonomiske fremskridt. Der er dem, siger han diplomatisk, der hævder at fejlen ligger hos USA, fordi det påberåber sig en ret til at lede verden på sine egne betingelser - i kraft af sin magt. Og han fortsætter: "Dette var, hvad grækerne kaldte hybris, og de mente, at blev den ikke standset, førte den altid til selvødelæggelse". I en tragedie af Sofokles udtrykker Athene det sådan:

og bryst dig ingensinde hvis i kæmpekraft
og bundløs rigdom du blev nogens overmand.
Hver stund ophøjer og fornedrer lige let
de dødeliges skæbne. Kun en ydmyg skal
til skænk få guders nåde - hovmod står for fald.

Eksistensen truet

Myrdal er nu en ældre herre på 76 år.

Han er stadig aktiv for at gøre Plutos seende. Ydmyg over for sig fag, men ikke uden hovmod vendt mod visse kolleger som det fremgår af hans memoirer om problemer han mødte. Mer eller mindre fiktive modeller møder ingen velvilje hos ham. Han blev professor i International Økonomi ved Stockholms Universitet i 1961, og da han forlod denne stilling blev han kaldt emeritus, uden at man rigtig havde fattet dybden af hans engagement. I efteråret 1973 blev både han og hans kone udnævnt til forsknings-professorer ved "Centret for studiet af demokratiske institutioner" i Santa Barbara i Californien. **)

Sammen med Alva Myrdal, kendt som både forsker, politiker, minister og international diplomat, fik han i 1970 de tyske forlæggers fredspris. Han sagde ved den lejlighed: " ... jordreformerne i de underudviklede lande er blevet forfusket ... korruptionen er så godt som almen .. vokse-nuddannelsen er i næsten alle ikke-kommunistiske underudviklede lande groft forsømt ... kun få lande har en offentlig politik for befolkningskontrol ... industristaternes hjælp er sådan, at den fremmer udviklingen af en overklasse som er fjendtligt indstillet overfor social lighed og reformer af enhver art ... hjælpepræstationernes kvalitet er blevet forringet ... lån træder i stedet for gaver ... de industrialiserede lande forbedrer deres handelsposition på u-landenes bekostning ... dertil kommer den hurtigt fremadskridende forgiftning af vor luft, vand, jord, ... en epidemisk spredning af anvendelsen af droger og narkotika ... og en kaprustning som unddrager verden vældige mængder af finansielle ressourcer som kunne anvendes til fornuftige formål ... Disse farer og trusler, enestående i menneskehedens historie, er resultatet af en perverteret, en forrykt anvendelse af videnskabelige erfaringer og tekniske landvindinger. Perverse og forrykte fordi de tjener destruktive formål. " Ikke kun fremskridt og lykke står på spil, men selve menneskehedens eksistens... dette er ikke pessimisme, men realisme ... det mod som nu afkræves os, er fortvivlelsens mod, ikke en illusorisk, opportunistisk optimisme. "

Farlig fri vilje

Man kan ikke hos Myrdal finde hverken en kortsigtet eller langsigtet løsning af verdens økonomiske problemer, Får han en lignende plads i historien som Keynes, bliver det på andre præmisser. Er flertallet af hans bøger end også henvendt til kollegerne, appellerer han dog til dem i deres egenskab af medborgere. "Historien er ikke blind skæbne, den styres af mennesker. Hvis vi kan formå vore medmennesker til at indse farerne - de farer som i sidste instans alle har deres oprindelse i uvidenhed og opportunistisk kortsigtet forræderi mod idealerne, så kan de. så kan vi alle tvinge vore regeringer til at slå ind på en anden kurs,"

Idealerne er for ham ikke tomme, men sociale fakta, Her er et betydeligt filosofisk problem, idet denne opfattelse medfører, at mennesket vælger hvad som skal være fakta. At vælge "forkert" ved at mene man ikke vælger. kan medføre, at udviklingen drives i en retning man ikke ønsker.

"Man kan i de lande, hvor store menneskemasser er underernærede groft forvride den økonomiske analyse ved at anvende vækst-modeller som ser bort fra forbrugsstigningens produktivitetseffekt. " Hvis kravet om menneskelig lighed var analysens udgangspunkt, ville en sådan fælde ikke optræde. Det er som om udviklingen selv bekræfter sit udgangspunkt. Som jesuitten sagde til Aramis: "Vi rører her ved det berømte punkt om den frie vilje. Det er et meget farligt skær."

Alle kan ikke kræve fuld tilfredsstillelse for deres frie vilje. Nok er forbrug både en nødvendighed og en dyd - men da dette gælder for alle, må der sættes en stopper for det frie forbrugsvalg, som lever højt på andres død eller på trusler om død. Den lige fordeling kan selv guderne kun organisere, når menneskene erkender nødvendigheden af visse afsavn. Og appeller til det individuelle handlingsmønster er her naturligvis en appel om aktiv politisk deltagelse i demokratiet. Hverken den enkelte såkaldte "jævne mand" eller "videnskabsmanden" går fri. Enhver har denne rolle at spille, acceptere den som den skrives af folk med indsigt ener selv omskrive den efter bedste evne. Hvad vi ved er, at organiseres forbruget ikke på rette måde, bliver det også samfundsmæssigt sandt, hvad Pascal siger. "De bilder sig ind, at havde de fået det og det embede, ville de glade have slået sig til ro, De har ingen følelse af deres begærligheds umættelige natur ... Vi iler sorgløst mod afgrunden, efter først at have anbragt noget foran os, der kan skjule den for os ... Sidste akt er altid blodig, hvor skøn end komedien ellers har været. Tilsidst kaster man en spade jord på hovedet, og så er det uigenkaldeligt forbi."

*) se iøvrigt ASSESSMENT OF THE WORLD FOOD SITUATION, present and future. Item 8 of the Provisional Agenda. UN Dec. E/CONF. 65/3 (Rom 5-16 nov. 1974).

**) Gunnar Myrdal er nu professor på City-College University i New York. Tildelingen af Nobelprisen i økonomi i 1974 har ikke sat ham i stå. "Jeg hader at blive gammel, . ,"

Litteratur

Litteratur 1.

- Gunnar Myrdal på *dansk*
 Kontakt med Amerika (s. m. Alva M.). 1946.
 Verdens økonomiske ulighed. 1958.
 Amerikas Vej. 1964.
 Om Verdensfattigdommen. 1972.
 Ulighed og underudvikling. 1973.
 J. M. Keynes på *dansk*.
 Freden og den økonomiske følger. 1920.
 (overs. af Henning Kehler).
 Fremtidens pengepolitik. 1925.
 Roy Jenkins: John Maynard Keynes (The Times 18.-20.-21. marts 1972).
 Newman: SIGMA. Lord Keynes, 1965.
 smst. Keynes: Sannolikhetens tillämpningar på vårt beteende.
 smst. Keynes: Människan Newton.
 J. M. Keynes: The General Theory of Employment, Interest and Money. 1970.
 Michael Stewart: Keynes and after. 1972.
 Robert Lekachman: The age of Keynes. 1969.
 Gunnar Myrdal: Verdens økonomiske ulighed. 1958.
 Gunnar Myrdal: Beyond the Welfare state. 1960.
 Gunnar Myrdal: Asian Drama. 1968.
 Gunnar Myrdal: The Challenge of World Poverty. 1971.
 Gunnar Myrdal: Världfattigdommen. 1972.
 Gunnar Myrdal: I stället för memoarer. 1973.
 Alva och Gunnar Myrdal: I fredens tjänst. 1971. (*heri bibliografi*).
 Gunnar Myrdal: Den svenske protesten mot USA's Vietnampolitik. Dagens Nyheter (DN) 25.1.1968.
 Göran Ohlin: Varning för utvecklingsoptimism. DN 14.5.1968.
 Hungern på stadig fremmarsch. DN 7.8.1975.
 Samtal med Gunnar Myrdal. DN 10.10.1974.
 Le Monde 25.9.1973 p. 21.
 Information 24.-25.-26.-29. sept. 1973. (Nairobi).
 Information Febr. 1975: Tema-Avis om den økonomiske krise.
 J. Ørstrøm Møller: Det internationale betalings-system. 1969.
 Leif Backlund: Dollaren og Vesteuropa. 1972.
 Khac Vien: Den amerikanske neokolonialisme. 1972.
 Gustav Cassel: Penningväsendets utveckling. 1931.
 Kindlers Litteratur Lexicon sp. 2165-66.
 Sofokles Ajas. overs. af Thor Lange. 1903.
 Bewra: Grækenland.
 Pascal: Tanker.
 Pascal: 1970 udg. af Bukdahl og Krause-Jensen.
 Vem är vem. 1972.
 Svenska Uppslagsboken.
 Information 27.9.1973.
 Every Mans Encyclopedia.